

Marko Babić
(Zagreb)

A U T O G R A P H U M
V O C A B U L A L A T I N O - T U R C I C A E T A L I A N O N N U L L A U S U I E T U T I L I T A T I
A U D I T O R U M L I N G U A R U M O R I E N T A L I U M P L U R I M U M N E C E S S A R I A
F R A T R I S M A T T H A E I M I K I Ć E T E I U S D E M C U R R I C U L U M V I T A E

U Arhivu Franjevačkog samostana u Tolisi (Bosanska Posavina), nalazi se, između ostalog, i autograf *Vocabula Latino-Turcica et alia nonnulla usui et utilitati Auditorum Linguarum Orientalium plurimum necessaria*, koji se, koliko mi je poznato, ne spominje nigdje u literaturi pa je tako i nepoznat znanstvenoj javnosti. Stoga ću ovom prilikom ukratko prikazati taj autograf i osvrnuti se na curriculum vitae njegova autora, fra Mate Mikića – Kostrčanca, kako se rado nazivao i potpisivao.

Vocabula Latino-Turcica (u daljnjem tekstu navodit će se i skraćeno kao *Rječnik*, budući da on to zacijelo i jest, iako ga Mikić nije naslovio kao dictionarium, vocabularium, vocabulorum index, liber dictionum, thesaurus, lexicum, nego jednostavno *V o c a b u l a – R i j e č i . . .*), autograf, sačuvan u knjizi formata 21x17 cm, tvrdog poveza, ima 444 stranice i veoma dobro je očuvan. Nekoliko listova je istrgnuto iz knjige (str. 313–324), ali su svi sačuvani i nalaze se na odgovarajućem mjestu, pa se može reći da je autograf u cijelosti sačuvan.

Rječnik je napisao fra Mato Mikić u (Kraljevoj) Sutjesci 1847. godine, kako je to navedeno i na naslovnoj stranici. Autograf nije bio paginiran. Paginaciju od 1. do 444. stranice izvršio sam 7. srpnja 1985. godine u Vidovicama, uz prethodnu suglasnost i dopuštenje fra Krune Pejičića,¹ bibliotekara Franjevačkog samostana u Tolisi.

Autograf, *Vocabula Latino-Turcica*, može se razdijeliti u četiri poglavlja:

- a) *Latinsko-turski rječnik*, str. 3–209;
- b) *Učestaliji turcizmi u svakodnevnom govoru*, str. 210–213;
- c) *Gramatika*, str. 263–327;
- d) *Tursko-latinski rječnik riječi koje se najviše i najčešće koriste*, str. 373–437.²

A) LATINSKO-TURSKI RJEČNIK

Autograf je naslovljen kao *Vocabula Latino-Turcica et alia nonnulla usui, et utilitati Auditorum Linguarum Orientalium plurimum necessaria*. Latinsko-turski rječnik čini prvi dio rukopisa te je istodobno i najobimnije i najvažnije poglavlje knjige.

-
1. Za dozvolu uvida u Arhiv Franjevačkog samostana u Tolisi, kao i korištenje arhivske građe, najsrdačnije zahvaljujem fra Kruni Pejičiću, a gvardijanu fra Perici Martinoviću na srdačnom gostoprimstvu.
 2. U knjizi postoji više praznih stranica ostavljenih za eventualna nadopunjavanja. Neispisane stranice su od 214. do 262. te od 328. do 372. Ostavljanje neispisanih stranica nalazimo kod istog autora također i u *Ljetopisu Sutješkog samostana*. Cf. fra Bono Beni: *Ljetopis Sutješkog samostana*, Sarajevo 1979, str. 10.

U prvom stupcu nalaze se latinske riječi. Imenice na latinskom su u nominativu jednine, npr. *abdomen*, bez uobičajenog genitivnog nastavka i oznake roda (*abdomen*, *inis*, *n.*). Pridjevi su također u nominativu muškog roda – *aeternus*, *capax*, *felix* –, a glagoli u infinitivu – *ambulare*, *mirari* –, itd. Na latinskim riječima naglasak nije označavan.

U drugom stupcu nalazi se najprije turski ekvivalent latinskoj riječi pisan arapskim pismom, a zatim, u trećem stupcu, uz turski ekvivalent nalazi se latinična transliteracija turske riječi fonetskim pravopisom.

Stranice nisu bile paginirane, kako je to već pomenuto, nego su označavane s dva početna slova prve i posljednje latinske riječi na toj strani, npr. *ac*, *ad*, na str. 4 (*acuratim*, *adhuc*).

Na stranici se nalazi prosječno trideset latinskih riječi, što znači da *Rječnik* ima preko šest tisuća riječi.

B) UČESTALJI TURCIZMI U SVAKODNEVNOM GOVORU

Ovo poglavlje u *Rječniku* nije uopće naslovljeno, a može se reći da nije ni završeno. Naime, znatan broj stranica (214–262) ostao je neispisan. Autor je, pretpostavljam, namjeravao na ovom mjestu obraditi tada ustaljene turcizme u jeziku bosanskog pučanstva. Međutim, na četiri stranice Mikić je dao tek 59 riječi. Ovo poglavlje je, pretpostavljam, i kronološki najmlađe, tj. nastalo je poslije pisanja *Gramatike*, kao i poglavlja *Tursko-latinskog rječnika*. Naime, ovo se poglavlje razlikuje bojom crnila i rukopisom. Upoređujući pojedina slova sa slovima iz *Rječnika* i *Gramatike*, došao sam do zaključka da rukopis pripada istoj osobi, tj. fra Mati Mikiću. A sada evo nekoliko turcizama iz tog poglavlja:

- Adet = običaj;
- Baška = na stranu;
- Čoban = pastir;
- Čorba = juha;
- Delia = junak;
- Iok = nije;
- Teferić³ = kućica u vrtu.³

C) GRAMATIKA

Ni ovo poglavlje nije posebno naslovljeno. Gramatika je također data na latinskom jeziku uz primjere koji se daju na turskom. Gramatička građa izložena je ovim redoslijedom: *Deklinacije*, *Brojevi* (*Numeri Persici*, *numeri Arabici*, *Tabula numerorum ordinalium*), *Zamjenice* (*Pronomina personalia*, *relativa*, *interrogativa*, *possessiva*). Slijedi poglavlje *De Verbo* (str. 274–297), *De adverbis* (str. 297–312), *De propositionibus*, zatim *De coniunctione* i *De interjectionibus* (str. 312–317). Na kraju se nalazi *Compendium Arabicae et Persicae Grammaticae* s podnaslovima: *De Articulo Arabico*, *De genere*, *De Numero et Casu*, *De Declinatione*, *De Comparatione Nominum*, *Indicativi tempus praesens*, *Praeteritum imperfectum*, *Praeteritum perfec-*

3. Cf. Abdulah ŠKALJIĆ: *Turcizmi u srpskohrvatskom – hrvatskosrpskom jeziku*, III izdanje, Sarajevo 1973.

*tum, Praeteritum perfectum secundum, Praeteritum plusquamperfectum, Futurum, Imperativus, Opiativi praesens et Futurum, Praesens et imperfectum.*⁴

D) TURSKO-LATINSKI RJEČNIK

Četvrto poglavlje Mikić je naslovio kao *Vocabula Turcica quorum maximus et frequentissimus usus est in scriptis eorumdem*, a napisao ga je za osobnu uporabu 1848. godine. Međutim, u tom dijelu knjige autor je uvrstio tek oko 200 riječi, odnosno izričaja, pa su stranice ostale, uglavnom, poluprazne, tj. ostavljena je mogućnost nadopunjavanja.

— O —

Latinsko-turski rječnik i gramatika turskoga jezika nastali su iz praktične potrebe poznavanja jezika tadašnjih vlastodržaca u Bosni i Hercegovini. Rukopis je služio autoru za osobnu uporabu, a turski jezik je i dalje usavršavao prevođenjem i osobnim kontaktima s turskim činovništvom. Fra Bono Nedić, prikazujući život fra Mate Mikića, kaže: »U turskom jeziku dosti je pravilno govorio, pisao, čitao i prevodio. Mnogo je također prevodio razna dokumenta turska na Hrvatski jezik, . . . U Tuzli se još više usavršio u turskom jeziku te je bio drag paši i drugim činovnicima radi znanja turskog jezika.«⁵

Mikićeva pisana ostavština nije do sada proučavana, izuzevši objavljivanje i njegovog dijela *Ljetopisa franjevačkog samostana u Kr. Sutjesci*.⁶ I biografski podaci u literaturi o fra Mati Mikiću prilično su oskudni i nepotpuni, osobito što se tiče njegova ukupnog opusa. Najpotpunije biografske podatke donosi dr fra Julijan Jelenić osvrćući se na ljetopisce *Ljetopisa franjevačkog samostana u Kr. Sutjesci*.⁷ Osim toga, može se ukazati na još dvije kratke biografske bilješke, jednu iz 1916.⁸ i drugu iz 1941. godine.⁹ Vrstan poznavalac kulturne prošlosti bosanskih franjevaca, dr fra Julijan Jelenić, u nizu brojnih imena koja spominje u djelu *Kultura i bosanski franjevci*,

4. Pismo fra Ilije Čavarovića datirano u Kraljevoj Sutjesci 31. prosinca 1869. godine, a upućeno fra Martinu Nediću da se pobrine za prikupljanje i očuvanje Mikićevih spisa, ukazuje na postojanje još nekog rukopisa Mikićeve turske gramatike. U tom pismu Čavarović piše: »Skripta fra Matina da u sebi veliko blago sadrže, to nitko ne treba ni sumnjati, ama gdi su to, sami Bog znade! Dok je bio živ pok. Josić sigurno su u njega bila, a poslije smrti njegove može biti da su dopala rukuh Poljakovića, pak što će se dogoditi s njima? ne drugo nego što se dogodi s njegovom gramatikom turskom (sp. M. B.) koja je u Fojnicu nekako se pribacila, i to u Djačke ruke. Može biti da od te Gramatike štogod je i fra Bono čuo, da je se naime vidjela u Radeljivića. To isto može se dogoditi i s drugim njegovim skriptama, . . .«. Arhiv Franjevačkog samostana u Tolisi, fasc. fra Martin Nedić. Prema tome, može se pretpostavljati da je postojao još jedan rukopis turske gramatike, ili su postojali prijepisi *Gramatike* sačuvane u autografu *Vocabula Latino-Turcica*.
5. Fra Bono NEDIĆ: *Životopisi Redovnika župe stare Toliške . . .*, 1901. str. 80. Rukopis, Arhiv Franjevačkog samostana u Tolisi.
6. Dr fra Julijan JELENIĆ: *Ljetopis franjevačkog samostana u Kr. Sutjesci*, GZM XXXIX (1927), sv. 2. str. 176–191.
7. Dr fra Julijan JELENIĆ: *Ljetopis franjevačkog samostana u Kr. Sutjesci*, GZM, XXXV (1923), str. 6–11.
8. Dr fra Julijan JELENIĆ: *Necrologium Bosnae Argentinae*, GMZ, XXVIII (1916), str. 349.
9. —: *Životopisi dvojice poznatijih bos. franjevaca iz XIX vijeka: o. fra Stjepana Mikića i fra Mate Mikića*, Franjevački vjesnik, XLVIII (1941), br. 2–3, str. (109) 110.

navodi također i ime fra Mate Mikića.¹⁰ Međutim, pogrešno je pripisao rad fra Mate Mikića na *Ljetopisu franjevačkog samostana u Kr. Sutjesci* fra Stijepi Mikiću,¹¹ ali uočivši pogrešku čini ispravak u drugoj studiji.¹²

Autograf, *Vocabula Latino–Turcica*, izgleda, ne spominje se nigdje u literaturi,^{12a} kako je to u početku već istaknuto, ali je ukazano na Mikićevo poznavanje turskog jezika i prevođenje turskih dokumenta na hrvatski jezik.¹³ Ime fra Mate Mikića, čini se, ne poznaje ni literatura naše orijentalistike.¹⁴

VAŽNOST AUTOGRAFA

Latinski stupac Rječnika, kao i latinsko izlaganje turske gramatike, nemaju posebnu važnost za klasičnu filologiju. Međutim, turski ekvivalenti latinskih pojmova, kao i njihova latinična transliteracija fonetskim pravopisom, imaju određenu važnost za orijentalnu filologiju. Stoga je i stručna ocjena *Rječnika* i *Gramatike* u nadležnosti orijentalnih filologa.

Ovom prilikom mogu samo pripomenuti da latinsko-turski rječnici nastali na području Bosne i Hercegovine, a sačuvani u rukopisu i u cijelosti, predstavljaju svojevrsnu rijetkost. Tako npr., Salih Trako i Lejla Gazić opisujući *Rukopisnu zbirku Orijentalnog instituta u Sarajevu*,¹⁵ koja se istodobno ubraja i među najbogatije na Balkanu, ne spominju izričito nikakav latinsko-turski rječnik. Također ni *Zbirka dra Safvet bega Bašagića*,¹⁶ kao ni još neke druge¹⁷ ne navode latinsko-turske rječnike, ali ukazuju na druge rječnike.¹⁸

10. Dr fra Julijan JELENIĆ: *Kultura i bosanski franjevci*, Sarajevo 1915, sv. II, str. 276, 430.

11. Ibidem, str. 486.

12. Dr fra Julijan JELENIĆ: *Ljetopis franjevačkog samostana u Kr. Sutjesci*, GZM XXXV (1923), str. 8, bilješka br. 4.

12a Cf. Dr fra Julijan JELENIĆ: *Kultura i bosanski franjevci*, Sarajevo 1915, sv. II; Dr Slavko A. Kovačić: *Bibliografija izdanja Udruženja katoličkih svećenika Bosne i Hercegovine »Dobri Pastir« i »Pastoralne biblioteke« Prof. zbora Franjevačke teologije u Sarajevu 1950–1975*. Spomenica dvadesetpetogodišnjice Udruženja katoličkih svećenika »Dobri Pastir« 1950–1975, Sarajevo 1976, str. 53–223.

13. O. c. u bilješki br. 7, str. 7, i bilješki br. 9, str. 110.

14. Cf. *Bibliografija rasprava i članaka*, Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb, knj. VIII (1965); IX (1970); X (1973); Bisera NURUDINOVIĆ: *Bibliografija jugoslovenske orijentalistike 1945–1960*, Sarajevo 1968; Bisera NURUDINOVIĆ: *Bibliografija jugoslovenske orijentalistike 1961–1962. godine*, POF, XX–XXI (1970–1971), str. 441–523; Bisera NURUDINOVIĆ: *Pregled izdanja Orijentalnog instituta sa bibliografijom radova u njima*, POF XXV (1975), str. 57–111; Bisera NURUDINOVIĆ: *Bibliografija radova jugoslovenske orijentalistike od 1918–1945*, Sarajevo 1986.

15. Salih TRAKO i Lejla GAZIĆ: *Rukopisna zbirka Orijentalnog instituta u Sarajevu*, POF XXV (1975), str. 25–43.

16. Dr Safvet beg BAŠAGIĆ: *Popis orijentalnih rukopisa moje biblioteke*, GZM, XXVIII (1916), str. 207–290.

17. Sulejman BAJRAKTAREVIĆ: *Turski dokumenti u splitskom Arheološkom muzeju i franjevačkom samostanu na Visovcu*, Starine JAZU, XLIV (1952), str. 25–62. Istraživanje je bilo usredotočeno na turske dokumente. Međutim, da je autor pronašao i neki rukopisni rječnik, vjerojatno bi na to ukazao barem u jednoj bilješci; Id.: *Turski dokumenti Gradske biblioteke Kaptolskog arhiva u Splitu*, Ljetopis JAZU, LVII (1953), str. 141–145; Id.: *O razvitku Orijentalne zbirke Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu*, Ljetopis JAZU, LVII (1953), str. 147–154.

18. O. c. u bilješci 16, str. 279–286; te u bilješci 15. str. 40.

OSVRT NA CURRICULUM VITAE I OPUS FRA MATE MIKIĆA

Ivo Mikić se rodio u K o s t r č u kod Tolise, u Bosanskoj Posavini, 19. travnja 1826. godine. Pučku školu pohađa i završava u Tolisi.¹⁹ Već u pučkoj školi uvidješe toliški »ujaci« nadarenost mladog Kostrčanca pa ga poslaše u (Kraljevu) Sutjesku gdje je nastavio školovanje. Tamo je 31. siječnja 1842. godine stupio u franjevački red i tom prilikom uzeo redovničko ime M a t o. Zbog posebnih prilika²⁰ nije mogao poći na studij u inozemstvo (Italiju, Mađarsku, gdje su najčešće odlazili franjevački studenti), nego je studij filozofije i teologije slušao u (Kraljevoj) Sutjesci. Međutim, mlad, poletan i željan znanja, teško se mirio s činjenicom da ne može stjecati temeljitiju filozofsko-teološku izobrazbu izvan Bosne. Osjećao se pomalo nesretnim što je morao biti »prvim bosanskim« »studiosom«.²¹ Kad su se prilike sredile (1848. godine) odlazi na studij u Anconu, ali se tamo razočarao kvalitetom predavanja. To je posebno iznio u pismu od 7. veljače 1849. godine poslanom redodržavniku Šunjiću.²²

Nakon završenog studija, vratio se Mikić iz Italije u domovinu, u (Kraljevu) Sutjesku. Tamo je obavljao različite službe: bio je učitelj pripravnika za franjevački red, meštar novaka, samostanski vikar, kateheta i tajnik provincijala fra Martina Nedića (1854–1857. godine). Nedića je pratio i u Rim na generalnu skupštinu Reda (1856. godine). Nakon toga je imenovan župnikom u Tuzli (1858–1861), a zatim u Ulicama u Bosanskoj Posavini (1861–1862), gdje je obolio i 13. prosinca 1862. godine preminuo. Ukop je obavljen na tamošnjem groblju gdje mu se i danas grob nalazi.

RUKOPISNA OSTAVŠTINA

A) Objavljeno

1. Kada je 1854. godine fra Martin Nedić postao provincijalom pobrinuo se, između ostalog, da se popuni *Ljetopis* Sutješkog samostana. Ta dužnost povjerena je fra Mati Mikiću koji je time postao četvrti ljetopisac *Sutješkog ljetopisa*.²³ Mikić je u *Ljetopisu* opisao događaje od 1822. do 1838. godine, tj. od 305. do 360. stranice.²⁴ Izvršavajući povjerenu zadaću, služio se bilješkama fra Martina Nedića. *Ljetopis* je vodio hrvatskim jezikom i Gajevim pravopisom pa je taj izvor prikladan, između ostalog, i za proučavanje razvitka hrvatskog pravopisa.²⁵

19. U Tolisi je utemeljena pučka škola 1823. godine, to je istodobno i prva osnovna škola na području Bosne i Hercegovine. Cf. Grupa autora: *150 godina osnovne škole u Tolisi*, Tolisa 1973; Mitar PAPIĆ: *Hrvatsko školstvo u Bosni i Hercegovini do 1918. godine*, Sarajevo 1982, str. 22–40.

20. Između ostalog i zbog sukoba biskupa Barišića i franjevaca, (cf. J. JELENIĆ: *Kultura i bosanski franjevci*, Sarajevo 1915, sv. II, str. 24–65; Ilija KEČMANOVIĆ: *Barišićeva afera*, Sarajevo 1954) kao i samih političkih prilika u zemljama gdje su obično odlazili na studij franjevački studenti.

21. O. c. u bilješci 7, str. 6.

22. U tom pismu Mikić piše: »Studia ista Italica nihil aliud continent, nisi mera sophismata sine systemate; prout vult Lector ita etiam systemata facit, kad koji hoće tractat onda i pridaje, sad s' početka, sad iz pole, . . .«. O. c. u bilješci 7, str. 7.

23. O ljetopiscima prije Mikića vidi: J. JELENIĆ: o. c. u bilj. 7, str. 2–11.

24. Cf. J. JELENIĆ: o. c., GZM XXXV (1923), str. 9 i GZM, XXXIX (1927), str. 191, bilj. 2; Dr fra Ignacije GAVRAN: *Fra Bono Benić: Ljetopis Sutješkog samostana*, Sarajevo 1979, str. 10.

25. J. JELENIĆ: o. c. u bilj. 7, str. 11.

Objavljujući *Ljetopis franjevačkog samostana u Kr. Sutjesci*, dr fra Julijan Jelenić je četvrti dio toga *Ljetopisa* označio kao *Dio fra Mate Mikića*.²⁶

2. Iz rukopisne ostavštine objavio je Berislav Gavranović biografsku bilješku o fra Iliji Starčeviću, utemeljitelju prve pučke škole u Bosni i Hercegovini (1823. god.). Međutim, valja primjetiti da naslov članka nije baš adekvatno naslovljen.

B) Neobjavljeno

Mikićeva rukopisna ostavština čuva se u arhivima franjevačkih samostana u Tolisi i Kraljevoj Sutjesci. Ali dio njegove ostavštine vjerojatno se nalazi i po ostalim franjevačkim samostanima u Bosni i Hercegovini. Fra Ilija Čavarović se zauzimao još 1869. godine da se Mikićeva »skripta« prikupe te u arhiv stave.²⁸ Ostavština fra Mate Mikića niti je popisana niti je stručno obrađena. Stoga je korisno ovom prilikom ukazati na poznate i sačuvane rukopise. Ostavština se može razlučiti u četiri grupe:

1. leksikografsku
2. historijsku
3. književnu
4. raznorodnu.

1. Leksikografska

Leksikografsku ostavštinu čini autograf *Vocabula Latino-Turcica et alia nonnulla usui, et utilitati Auditorum Linguarum Orientalium plurimum necessaria*, što je prethodno opširnije prikazano.

2. Historijska

Od sačuvanih rukopisa koji imaju vrijednost historijske građe najvrijednija je tzv. ARKIVA fra Mate Mikića, a čine je četiri knjige nastale 1853. i 1854. godine. U tim knjigama Mikić je zapisao vrijednu građu za prošlost franjevačkog reda u Bosni, kao i za prošlost franjevačkih samostana i župa, a prikupljena je iz raznih knjiga, ljetopisa, dokumenata i pisama. Sadrži ARKIVA i građe o Crkvi bosanskoj, životopise »redovnika izverstnijeh«, statističke podatke o broju katolika u pojedinim župama i drugo. ARKIVA se čuva u Arhivu Franjevačkog samostana u Kraljevoj Sutjesci.

U ovu grupu mogu se još pribrojiti dva rukopisa iz *Terniae Fris Matthaei Mikić*²⁹ iz 1844. godine, gdje se nalazi:

- a) *Catalogus Episcoporum Bosnensium* od 1543. do 1741. godine s komentarom;
- b) *Series ministrorum Provincialium* od 1523. do 1769. godine također s komentarom;

Općenito uzevši, može se reći da je historijska građa u znatnoj mjeri raspršena, a posebno njegovi prijevodi turskih dokumenata. (Cf. bilješku 4. i 5.).

26. J. JELENIĆ: o. c. u bilj. 6, str. 176–191.

27. *Jedan historijski prilog pokretu Husein-bega Gradaševića*, Franjevački vjesnik XXXVIII (1931), br. 12, str. 379–381.

28. Cf. bilj. br. 4.

29. Arhiv Franjevačkog samostana u Tolisi, Fasc. fra Mate Mikića.

3. Književna

U ovu grupu spada treći rukopis iz *Terniae* . . . 1848. godine, a to je pjesma *Tužba grozdja negrishnoga* (pjesma s osamnaest strofa po četiri retka). Zatim, ovamo pripada još nekoliko prigodnih pjesama:

b) *Zraka Mudrosti Ponizno prikazana Otcu Mlogo Poštovanom Fra Stipanu Marianoviću zbog goruće želje naime svojih drugova od fra Mate Mikića. 18. prosinca 1845.*³⁰

c) *Pěšma na 18. Prosinca 1855 prigodom Sapientiae prikazane O. M. P. Fra Martinu Nediću Deržavniku i Namistniku Općenomu Prisvitloga G. Biskupa* (28 strofa po četiri stiha, a na naslovnoj stranici nalazi se grb Regni Bosnae);³¹

d) *Pěvanje, koje društvo redovničke mladeži deržave srebreno-bosanske na čast domorodacah predvoditeljem istog slavnog društva velečastnim i mlogo poštovanim otcem Martinom Nedićem spomenute deržave blagohotnom upravitelju za novu godinu 1857. posveti.*³²

4. Raznorodna

U ovu grupu mogu se svrstati tri Mikićeva djela: *Historia naturalis*, *Geographia* i *Bogoljubna knjiga o. fra Mate Divkovića iz Jelašaka*.

a) Još kao klerik (1845. godine) napisao je fra Mato Mikić djelo *Historia naturalis* u dva dijela:

1. *Regnum minerale;*
2. *De cultura plantarum.*

Rukopisi se čuvaju u Arhivu Franjevačkog samostana u Kraljevoj Sutjesci. To je, čini se, i jedino Mikićevo djelo koje je dr fra Julijan Jelenić poimenično naveo.³³ Naime, izgleda da dru Jeliniću nije bio poznat autograf *Vocabula Latino-Turcica*.

b) Mikićeva *Geographia* nastala je 1852. godine. U devet kraćih poglavlja govori se o geografiji, zatim, o kozmografiji, ekvatoru, zodijaku, i dr.³⁴

c) Od posebne je zanimljivosti Mikićev pothvat priređivanja djela fra Matije Divkovića (1563–1631) s bosančice, koju on naziva »bosansko-hervatskom ćirilicom«, na latinicu. Taj trud ostao je sačuvan u rukopisu: *Bogoljubna knjiga o. fra Mate Divkovića iz Jelašaka, u kojoj se Plač Bl. Gospe, Verši Abramovi, Verši svete Katarine različite molitve i nauk Kerstjanski zaderži; bosansko - hervatskom ćirilicom davno izpisana, više puta tiskana i sada nanovo latinicom pripisana, i za duhovnu zabavu mladeži Bosanskoj prikazana Po O. Fra Mati Mikiću iz Kosterča obiu Tuzlah župniku, Mladeži redovničke bosanske Izsluženom Učitelju. Dio Pervi: Posveta Otcu Mlogo Poštovanom Fra Martinu Nediću iz Tolise. . . 4. listopada 1860.*³⁵

— O —

To bi bila, ukratko, za sada poznata Mikićeva rukopisna ostavština. Međutim, ona zacijelo nije potpuna, a Čavarovićeva urgencija³⁶ vjerojatno se tek djelomično ostvarila na što ukazuje 1901. godine fra Bono Nedić.³⁷ Prema Nediću, naime,

30. Ibidem.

31. Ibidem.

32. Prema podatku fra Stanka Mijića iz Tuzle. Vidi bilj. br. 43.

33. Dr fra Julijan JELENIĆ: *Kultura i bosanski franjevci*, Sarajevo 1915, sv. II, str. 430.

34. Arhiv Franjevačkog samostana u Tolisi, Fasc. fra Mate Mikića.

35. Ibidem.

36. Cf. bilješku br. 4.

37. Fra Bono NEDIĆ: o. c. u bilj. 5, str. 81.

Mikićeve »povjestne listine« i druge zapisane »dogodovštine« dospjele su drugima u ruke »kao i Benića domaća poviest fra Batiniću koji se svojim izdanim djelima³⁸ okitio tuđim perjem«. ³⁹

ZAKLJUČAK

Rukopisna ostavština, te općenito ukupan opus fra Mate Mikića, nedvojbeno govore o višestrukome djelovanju toga bosanskog »ujaka« iz prošlog stoljeća. Fra Mato Mikić ogledao se kao prirodoslovac, pjesnik, povjesničar, klasični filolog, orijentalist, leksikograf, ljetopisac, geograf, prevodilac. Pouzdano se može tvrditi da Mikić nije dao neki vrhunski domet u svojim radovima. Međutim, njegov rad promatran u kontinuitetu zbivanja i previranje sredinom prošlog stoljeća, baca određeno svjetlo na kulturni rad franjevac na području Bosne i Hercegovine.

Važnost i značenje Mikićeva rada do sada nisu stručno prosuđivani. Sve je ostalo, uglavnom, na kratkoj i sažetoj ocjeni njegova opusa izrečenoj povodom njegove smrti od tadašnjih kroničara, kao:

a) *Hic P(ater) magna diligentia Universam Historiam Franciscalum Bosnae perspectis omnibus documentis, croatico idiomate, stilo sane nitido exaravit, . . .*; ⁴⁰

b) » . . . , mlad, vridan, okretan, *naučan* (sp. M. B.) misnik u kom je naša Custodia mlogo izgubila.«; ⁴¹

c) »*Multa scripta chronologica post se reliquit*«, bilježi, između ostalog, Nekrologij samostana u Tolisi. ⁴²

Sačuvana rukopisna ostavština fra Mate Mikića nastajala je u Bosni sredinom XIX stoljeća kad se već slutio kraj dugogodišnje osmanske vladavine te je svojevrsan znak vremena i vrijedna je stručne obrade i valorizacije. Raznorodnost ostavštine zahtijeva interdisciplinarni pristup književnih povjesničara, orijentalnih filologa, crkvenih historičara, prirodoslovaca i drugih. Stoga je ovom prilikom izostala stručna ocjena Mikićeva opusa. Nastojao sam, uglavnom, prikazati njegov život i djelo istodobno ukazujući na sačuvane rukopise i gdje se čuvaju. Dio njegove ostavštine za sada je zametnut, ako ne i izgubljen. ⁴³

Autograf, *Vocabula Latino-Turcica*, bio je povod da se podrobnije osvrnem i ukažem na višestruko djelovanje fra Mate Mikića, a orijentalisti će vrednovati taj leksikografski rad nastao iz potrebe i koristi poznavanja službenog jezika osmanskih gospodara.

Iako je Mikić umro u 37. godini, njegov doprinos kulturnoj baštini ima određeno značenje. Njegov rad može se odrediti i kao mozaik kulturnog i patriotskog naprežanja sredinom prošlog stoljeća.

Skraćnice/Abkürzungen:

1. GZM = Glasnik Zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini.
2. POF = Prilozi za orijentalnu filologiju (Sarajevo).

38. Fra Mijo Vjenceslav BATINIĆ: *Djelovanje franjevac u Bosni i Hercegovini za prvih šest vijekova njihova boravka*, sv. I–III, Zagreb 1881, 1883. i 1887.

39. Fra Bono NEDIĆ: o. c. u bilj. 5, str. 81; Cf. o. c. u bilješci br. 33, str. 486.

40. J. JELENIĆ: O. c. u bilj. 8, str. 349.

41. *Acta Venerabilis Discretorii Conventus Suttiskensis ab anno 1860–1946*, str. 106.

42. O. c. u bilj. 7, str. 7.

43. Pišići ovaj prilog služio sam se i gradom koju mi je stavio na raspolaganje fra Stanko Mijić iz Tuzle svojim dopisom od 22. srpnja 1985. godine te mu srdačno zahvaljujem. Fra Kruni Pejičiću iz Tolise zahvaljujem za naknadno poslane podatke pismom od 5. kolovoza 1985. godine.

VOCABULA

Latino ~ Turcica,
et alia nonnulla usui,
et utilitati Auditorum
LINGUARUM ORIENTALIUM
plurimum necessaria

SCRIPSIIT
FR. MATTHÆUS MIKIĆ
earundem Linguarum
AUDITOR
SUDINSKAE
1847.

لا فخر بأماك و التّسبب بل فخر بالعلم و الآداب
*Non est gloriatio in opibus, et stemmate, sed gloriatio in
 Scientia, et eruditione.*

Strophtegma Arabicum.

شخصي بلا ادب. كجسد بلا روح

Persona sine eruditione est ut corpus sine spiritu.
stroph: Arab.

يوم واحد للعلام الخبير من أبحاث كلها للجاهل

Dies unus viri docti, praestat tota vita indocti.

لا فقر للعاقل

Non est paupertas docto.

العالم عرف الجاهل لانه كان جاهلاً و الجاهل لا يعرف العالم لانه لا كان عالمًا
*el âlimu âredel ğahile li ennehu kane ğahilen, vel ğahilu la ĵâ'riful
 âlime li ennehu la kane âlimen.*
*Doctus novit Doctum, quia doctus fuit, sed indoctus non novit
 doctum quia doctus non fuit.*

اصعب على الانسان معرفة نفسه

avâbu âlel infani marifetu neffihî.

Difficillima homini est sui ipsius cognitio.

R e z i m e

AUTOGRAF – VOCABULA LATINO-TURCICA –
I CURRICULUM VITAE NJEGOVA AUTORA FRA MATE MIKIĆA

U lipnju 1985. godine, istražujući arhivsku građu u Franjevačkom samostanu u Tolisi (Bosanska Posavina), pronađen je, između ostalog, i autograf *Latinsko-turskog rječnika s Gramatikom* fra Mate MIKIĆA iz 1847. godine. Autograf VOCABULA LATINO-TURCICA ET ALIA NONNULLA USUI ET UTILITATI AUDITORUM LINGUARUM ORIENTALIUM PLURIMUM NECESSARIA mogao bi, prema mojoj procjeni, imati određenu važnost i za orijentalnu filologiju.

Utvrdivši naknadno da je ime fra Mate Mikića nepoznato u literaturi naše orijentalistike te da su latinsko-turski rječnici nastali na bosansko-hercegovačkom tlu također i svojevrsni rariteti, smatrao sam da je uputno svratiti pozornost orijentalnih filologa na to do sada nepoznato djelo i njezina autora. Stoga je, istodobno, prikazan i curriculum vitae, zatim, ostala uglavnom neobjelodanjena, pa tako i nepoznata pismena ostavština fra Mate Mikića (Kostrč, 1826 – Ulice, 1862).

Na taj način ukazano je na djelovanje jednog izuzetno sposobnog i vrijednog bosanskog franjevca koji je ostavio trag kao prirodoslovac, pjesnik, povjesničar, leksikograf, prevodilac s turskog jezika, ljetopisac i geograf. Pa iako Mikićeve doprinosi u spomenutim područjima nemaju neki vrhunski domet, oni su znakovito obilježje kulturnih dostignuća jednog mladog i darovitog entuzijaste sredinom prošlog stoljeća.

Autograf, *Vocabula Latino-Turcica*, sačuvan je u knjizi formata 21x17 cm, tvrdog je poveza, ima 444 stranice (paginaciju izvršio M. B.), sačuvan je u cijelosti, u dobrom stanju i čuva se u Franjevačkom samostanu u Tolisi. Može se podijeliti na četiri poglavlja:

- a) Latinsko-turski rječnik, str. 3–209, oko 6000 riječi;
- b) Učestaliji turcizmi u svakodnevnom govoru (nezavršeno);
- c) Gramatika, str. 263–327, izložena latinskim jezikom;
- d) Tursko-latinski rječnik s frazeologijom (nezavršeno).

Stručno mišljenje o do sada nepoznatom autografu *Latinsko-turskog rječnika* očekuje se od orijentalnih filologa.

Zusammenfassung

DAS AUTOGRAPH
 VOCABULA LATINO-TURCICA ET ALIA NONNULLA USUI ET UTILITATI
 AUDITORUM LINGUARUM ORIENTALIUM PLURIMUM NECESSARIA
 DES FRANZISKANERS MATTHÄI MIKIĆ UND SEINE BIOGRAPHIE

Der Autor hat vor zwei Jahre zufällig das Autograph *Vocabula Latino-Turcica et alia nonnulla usui et utilitati Auditorum Linguarum Orientalium plurimum necessaria* im Archiv des franziskaner Klosters Tolisa in Bosanska Posavina (Nord Bosnien) entdeckt. Das Autograph wurde im Buch des Formats 21x17 cm geschrieben. Das Buch hat einen harten Einband, 444 Seiten und wohlbehalten ist. Das Autograph kann man auf vier Kapitel verteilen:

- a) Lateinisch-Türkisches Wörterbuch (Seiten, 3–209);
- b) Die gebräuchlichsten Turzismusmen der Umgangssprache (Seiten, 210–213);
- c) Die Grammatik (Seiten, 263–327);
- d) Türkisch-Lateinisches Wörterbuch der häufigsten (wichtigsten) Wörter (Seiten, 373–437).

Indessen, muss man betonen dass das zweite (b) und das vierte (d) Kapitel des Autographen wurde nicht beendet. Die Grammatik wurde auch lateinisch expliziert.

Ivo (Taufname) Mikić wurde in Kostrč (die Pfarrei Tolisa) in Bosanska Posavina 1826 J. geboren. Die Volksschule besuchte er in Tolisa. Danach, ist er in dem Franziskanerorden 1842 J. eingetreten. Von da ab trug er Ordensname Matthäus. Als Franziskaner verrichtete er den verschiedenen Verpflichtungen (der Lehrer der franziskaneren Kandidaten, der Vikar des Klosters, der Religionslehrer, der Sekräter, der Pfarrer). Als Pfarrer der Pfarrei Ulice in Bosanska Posavina starb er am 13. Dezember 1862 J.

Lateinisch-Türkisches Wörterbuch mit der Grammatik wurde vom Franziskaner Mikić 1847 und 1848 J., zur Zeit der türkischen Herrschaft in Bosnien, geschrieben. Mikićs literarischer Nachlass befindet sich im Archiv des Klosters Tolisa und Kraljeva Sutjeska, inzwischen, ein Teil des Nachlasses ist verlorengegangen.

Ich habe diesmal das Autograph *Vocabula Latino-Turcica* beschrieben hinweisend gleichzeitig auf den literarischen Nachlass und Biographie Mikićs. Ich habe nicht Mikićs Nachlass eingeschätzt nur dargestellt, nämlich, die Beurteilung ist in der Kompetenz der Orientalisten und Historiker für die Literaturgeschichte und Kirchengeschichte.